

Methodebeschrijving Op reis langs de voorzieningen

Databank Effectieve sociale interventies

Kennis en advies voor
maatschappelijke ontwikkeling

Deze methodebeschrijving is gemaakt door:

Wilco Kruijswijk
MOVISIE
w.kruijswijk@movisie.nl

Wilco Kruijswijk is projectmedewerker bij de afdeling Informele Zorg van MOVISIE.

Mei 2011

Voor meer methodebeschrijvingen en eventuele vragen en/of reacties kunt u terecht bij:
www.movisie.nl/effectievesocialeinterventies.

Het werkblad dat gebruikt is voor deze methodebeschrijving, is deels gebaseerd op het Werkblad beschrijving interventie van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en het RIVM.

Inhoudsopgave

Inleiding: leeswijzer	04
Samenvatting	06
1. Beschrijving methode	08
1.1 Probleemomschrijving	08
1.2 Doel van de methode	09
1.3 Doelgroep van de methode	09
1.4 Indicaties en contra-indicaties	09
1.5 Aanpak	10
1.6 Materiaal	11
1.7 Benodigde competenties van de professional	12
1.8 Overige randvoorwaarden	13
1.9 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies	13
1.10 Contactgegevens ontwikkelaar	13
2. Onderbouwing	15
2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode	15
2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak	15
3. Onderzoek naar praktijkervaringen	17
3.1 Uitvoerende organisaties	17
3.2 Praktijkervaringen van de professional	17
3.3 Praktijkervaringen van de cliënt/burger	18
3.4 Praktijkvoorbeeld	18
4. Effectonderzoek	19
4.1 Directe aanwijzingen voor effectiviteit	19
4.2 Indirecte aanwijzingen voor effectiviteit	19
5. Conclusies	20
5.1 Samenvatting werkzame elementen	20
5.2 Samenvatting effectonderzoek	20
6. Verantwoording	21
6.1 Het zoeken en selecteren van literatuur	21
6.2 Literatuur	21
 Bijlage 1: Toelichting effectonderzoek	 23
Bijlage 2: Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken	26

Inleiding: leeswijzer

Professionals in de sociale sector worden geconfronteerd met een wirwar aan informatie waar ze zich een weg in moeten vinden. Die informatie is vaak versnipperd en daardoor weinig toegankelijk. In de databank *Effectieve sociale interventies* brengen wij methoden waarmee in de sociale sector gewerkt worden bij elkaar. De methodebeschrijvingen geven daarbij een zo volledig mogelijk beeld van alle beschikbare informatie over een methode. Als gemeente, stafmedewerker of praktijkwerker kunt u hiermee vaststellen of de methode geschikt is voor de situatie waarin u of uw organisatie intervenueert. Als u besluit om met de methode aan de slag te gaan verwijzen we naar het handboek en eventueel andere door de ontwikkelaar beschikbaar gestelde materialen.

De methodebeschrijving is opgebouwd langs vier lijnen. Onderdeel 1 van dit document beschrijft de methode zelf, zoals de doelen, de doelgroep en de aanpak. Onderdeel 2 laat de onderbouwing van de methode zien: de visies, theorieën en wetenschappelijke onderzoeken die de ontwikkelaar heeft gebruikt bij het ontwikkelen van de methode. Onderdeel 3 geeft zicht op de praktijkervaringen van de professional en de cliënt/burger met de methode. Onderdeel 4 geeft inzicht in wat er wetenschappelijk bekend is over de effectiviteit van de methode.

De methodebeschrijving is in nauwe samenwerking met de ontwikkelaar van de methode tot stand gekomen. Zo levert de ontwikkelaar informatie aan en geeft deze *feedback* op het concept en toestemming voor publicatie. De methode wordt uitgebreid in kaart gebracht. Dit kan de ontwikkelaar op zijn beurt een impuls geven voor verdere ontwikkeling van de methode. Een methode staat dus niet stil, de methodebeschrijvingen zullen dan ook regelmatig worden herzien.

De methodebeschrijving is gebaseerd op een systematische zoektocht naar informatie. Bij die zoektocht werken de onderzoeker die de methodebeschrijving maakt en een informatieanalist van de afdeling kennisstromen van MOVISIE intensief samen. Bij het zoeken van informatie over methoden zijn doorgaans de volgende zoekstrategieën toegepast: het inwinnen van informatie bij de ontwikkelaar, uitvoerende instanties en/of eventuele onderzoekers van de methode, het doorzoeken van Nederlandse en/of internationale databanken, het checken van referenties van reeds gevonden informatiemateriaal en een internet *deskresearch*. De zoektocht is daarbij gericht op een breed spectrum aan informatiebronnen, variërend van (ongepubliceerde) verslagen van (interne) procesevaluaties of paneldiscussies tot wetenschappelijk (effect)onderzoek. De verantwoording van de toegepaste zoekstrategieën is in beknopte zin terug te vinden in onderdeel 6.1. De zoekgeschiedenis is in uitgebreidere vorm vastgelegd in een hiertoe ontwikkelde *flowchart*, die is opgenomen in het archief van MOVISIE. Het relevante gevonden materiaal is terug te vinden in het literatuuroverzicht in onderdeel 6.2.

Bij het effectonderzoek (onderdeel 4) wordt onderscheid gemaakt tussen directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit. Een toelichting op dit onderscheid vindt u in bijlage 1. Om de tekst in de methodebeschrijving zelf laagdrempelig te houden, worden de belangrijkste onderzoekskenmerken en resultaten zoveel mogelijk in woorden beschreven. De achterliggende cijfers vindt u in bijlage 3 en verder.

Wij wensen u veel inspiratie bij het lezen van deze methodebeschrijving. Wij hopen dat u zich hiermee een goed beeld kunt vormen van wat deze methode uw gemeente, uw organisatie of uzelf als sociale professional te bieden heeft en hoe u de kwaliteit van uw aanbod aan de doelgroep kunt vergroten.

Samenvatting

1. Beschrijving methode

Doel

Het hoofddoel van de methode *Op reis langs de voorzieningen* is het doorbreken van het stilzwijgen over opvoedingsproblemen van allochtone ouders met kinderen met een verstandelijke beperking en een eerste, laagdrempelige kennismaking met voorzieningen, regelingen en hulpverleners.

Doelgroep

De doelgroep bestaat uit ouders van kinderen tot en met 12 jaar met een verstandelijke beperking en een niet-westerse achtergrond.

Aanpak

In vijf bijeenkomsten en een excursie van twee uur wordt door middel van actieve werkvormen en presentaties van voorlichters van diverse organisaties het stilzwijgen doorbroken. Daarnaast wordt basisinformatie over het hulpaanbod gegeven. In de bijeenkomsten worden de voorlichters meteen voorgesteld als contactpersonen voor de deelnemers. Zowel emotionele als praktische en financiële knelpunten komen aan bod, waarna het hulpaanbod op deze specifieke punten aangereikt wordt. Tot slot krijgen de deelnemers door de excursie de kans om een instelling te bezoeken. De cursus wordt aangeboden in de taal van de deelnemers.

Materiaal

Het volgende handboek is beschikbaar:

Op reis langs de voorzieningen. Voorlichtingsprogramma voor ouders van kinderen tot en met 12 jaar met een verstandelijke beperking en een niet-westerse achtergrond, geschreven door Ank Loog, uitgegeven in 2009 door Vilans in Utrecht.

Ontwikkelaar

Vilans (voorheen NIZW)
Trainingsbureau
030 789 2361
training@vilans.nl

2. Onderbouwing

Voor de onderbouwing van de probleemomschrijving van de methode maakt de ontwikkelaar gebruik van het *Jaarrapport integratie 2007* van het Sociaal Cultureel Planbureau (Dagevos & Gijssberts, red., 2007). Daarin komt naar voren dat verscheidene groepen allochtonen vaak moeite hebben met het spreken en begrijpen van de Nederlandse taal. Daarnaast worden specifiek vrouwen, de moeders, genoemd als personen die een grote kans lopen overbelast te raken (Vink et al., 2007; Loog, 2007; Potter, 2007). Er is verder geen theoretische

onderbouwing van de aanpak.

3. Onderzoek naar praktijkervaringen

Het initiatief om dit voorlichtingsprogramma te organiseren kan bij veel organisaties liggen. Bijvoorbeeld vanuit stichting MEE of steunpunten mantelzorg.

Er is één interne publicatie (Alders, 2011, ongepubliceerd) beschikbaar waarin de praktijkervaringen van de professional en de deelnemers worden geëvalueerd. De deelnemers waarderen de cursus met een 8. Daarnaast wordt de meerwaarde van een tolk benadrukt en de moeite die het kost om duidelijke afspraken te maken met de deelnemers over aanwezigheid bij de cursus.

4. Effectonderzoek

De ontwikkelaar voert geen onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode. Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearch (zie 6.1).

5. Samenvatting werkzame elementen

- Het bespreekbaar maken van opvoedproblemen.
- Ouders aanzetten tot nadenken over hun eigen balans tussen draagkracht en draaglast.
- Door voorbeelden en actieve werkvormen worden deelnemers zich meer bewust van hun zorgsituatie.
- (H)erkenning door lotgenotencontact, dit verlaagt de drempel om te spreken over de eigen zorgsituatie
- Presentaties van hulpverleners zodat de deelnemers kunnen horen en zien welke ondersteuning zij kunnen krijgen; organisaties krijgen door de introductie van een contactpersoon 'een gezicht'.
- Laagdrempelige kennismaking met hulpaanbod door excursie, waardoor de deelnemers eerder geneigd zijn gebruik te maken van het aanbod.

1. Beschrijving methode

De beschrijving van de methode is gebaseerd op het volgende handboek:

Op reis langs de voorzieningen. Voorlichtingsprogramma voor ouders van kinderen tot en met 12 jaar met een verstandelijke beperking en een niet-westerse achtergrond, geschreven door Ank Loog, uitgegeven in 2009 door Vilans in Utrecht.

Daar waar aanvullende publicaties gebruikt worden, wordt de bron expliciet vermeld.

1.1 Probleemomschrijving

Ouders met een niet-westerse achtergrond die zorgen voor een kind met een beperking, ontbreekt het vaak aan basisinformatie over voorzieningen waar zij gebruik van kunnen maken. Deze ouders hebben vaak moeite om goed met hun kind om te gaan. Vooral vrouwen hebben een grote kans op overbelasting (zie 2.2). De ouders praten niet gemakkelijk over de problemen die zij hebben met hun kind met een beperking. Dit komt door schuld- en schaamtegevoelens. Daarnaast ontstaat bij deze ouders, door hun vaak gebrekkige kennis van de ondersteuningsmogelijkheden, een groeiende disbalans tussen draagkracht en draaglast.

Schriftelijke informatie bereikt de ouders vaak onvoldoende omdat zij laag opgeleid zijn en de Nederlandse taal matig beheersen. Onderlinge informatie-uitwisseling geschiedt veelal mondeling binnen het eigen netwerk. De vraag is hoe betrouwbaar deze informatie is, omdat degenen die deze informatie doorgeven in mindere of meerdere mate geconfronteerd worden met dezelfde problemen.

De documentatie over de methode bevat geen informatie over het vóórkomen van het probleem.

Wij nemen bij het beschrijven van de omvang van het probleem de informatie uit het handboek van de methode als uitgangspunt. Wanneer u wilt beschikken over meer actuele of gedetailleerde informatie, verwijzen wij u naar www.cbs.nl of www.scp.nl.

1.2 Doel van de methode

Deze voorlichtingscursus heeft de volgende twee doelen.

1. Het bespreekbaar maken van opvoedingsproblemen. Het stilzwijgen hierover wordt doorbroken waardoor de ouders aangezet worden om na te denken over hun eigen balans tussen draagkracht en draaglast.
2. Een eerste kennismaking met voorzieningen, regelingen en hulpverleners. Deze kennismaking verlaagt de drempel om daadwerkelijk gebruik te gaan maken van de beschikbare voorzieningen.

1.3 Doelgroep van de methode

De voorlichtingscursus *Op reis langs de voorzieningen* richt zich op ouders met een niet-westerse achtergrond die zorgen voor een kind tot en met 12 jaar met een verstandelijke beperking. De cursus richt zich specifiek op die ouders die de Nederlandse taal zeer beperkt beheersen en weinig weten van instellingen en voorzieningen die hen kunnen ondersteunen bij het verlenen van zorg.

Werving en selectie

Omdat de doelgroep vaak moeilijk bereikt wordt, is het van belang om minstens een maand voor aanvang van de cursus te beginnen met de werving van deelnemers.

In het draaiboek wordt de werving van de deelnemers uitgewerkt via drie paden.

1. Door middel van een uitnodiging per brief. In het handboek staat een voorbeeld op basis waarvan een vertaling gemaakt kan worden in de taal van de te bereiken groep.
2. Door contact te leggen met zelforganisaties en sleutelfiguren (huisartsen, allochtone zorgconsulenten, imams of andere geestelijk leiders of leerkrachten op school). Via contactpersonen uit de zelforganisaties en de sleutelfiguren kan de uitnodigingsbrief uitgedeeld worden aan ouders die daarvoor volgens hen in aanmerking komen.
3. Door een affiche te maken en dit op te hangen op plaatsen waar de doelgroep te verwachten is.

1.4 Indicaties en contra-indicaties

In de documentatie over de methode worden geen specifieke indicatie- of contra-indicatiecriteria gegeven.

1.5 Aanpak

Opbouw en werkwijze

De cursus bestaat uit vijf bijeenkomsten en een excursie. Elk onderdeel neemt ongeveer twee uur in beslag. Per bijeenkomst lichten voorlichtsters een onderwerp toe. Hierdoor hebben de deelnemers direct een contactpersoon. Bij voorkeur spreken deze voorlichtsters de taal van de doelgroep. Iedere bijeenkomst wordt ondersteund met een beeldende PowerPoint presentatie.

Een coördinator vanuit de uitvoerende organisatie is verantwoordelijk voor de organisatie en planning van de cursus, een cursusleidster is verantwoordelijk voor de uitvoering van de bijeenkomsten en de excursie.

Wanneer de cursusleidster en/of de voorlichtsters de taal van de deelnemers niet spreken, kan gewerkt worden met een tolk. Dit vergt een goede voorbereiding zodat de tolk op de hoogte is van de begrippen en terminologie die tijdens de cursus gebruikt worden.

Voor de cursus is een voorbereidingstijd van ongeveer drie maanden nodig. In de eerste weken draait de voorbereiding om een aantal praktische zaken, zoals het regelen van afspraken met voorlichtsters, het organiseren van de excursie, het bestellen van de tolken en eventueel het regelen van kinderopvang. Twee weken voor aanvang begint de cursusleidster met de inhoudelijke voorbereiding.

Cursus inhoud

Bijeenkomst 1: Kennismaking en introductie op de cursus

De eerste bijeenkomst staat in het teken van kennismaking en een toelichting van het cursusprogramma. De cursusleidster gaat aan de hand van een PowerPoint presentatie in gesprek met de ouders over de ervaren knelpunten.

Bijeenkomst 2: Goed zorgen voor jezelf als ouder

In de tweede bijeenkomst wordt vooral stilgestaan bij de balans tussen draagkracht en draaglast. Met een actieve werkvorm worden de cursisten zich daarvan bewust. Vervolgens worden zij geprikkeld om na te denken of zij sommige taken los kunnen laten en/of over kunnen dragen aan anderen. Tot slot geeft een voorlichtster een presentatie over verschillende vormen van hulp: door familie, vrijwilligers of door organisaties. Ook wordt het lotgenotencontact geïntroduceerd.

Bijeenkomst 3: Goed zorgen voor alle kinderen

Deze derde bijeenkomst legt de nadruk op het stimuleren en positief waarderen van de kinderen (met een beperking) enerzijds en het belang van grenzen stellen anderzijds. Aan de hand van voorbeelden worden de ouders geprikkeld om te reageren en eigen ervaringen te delen. Deze voorbeelden gaan over gezinssituaties, niet specifiek over het kind met een beperking. Vervolgens wordt de steuncirkel geïntroduceerd. De eerste ring daarvan wordt gevormd door de gezinsleden, de tweede door steun van familie en vrienden, de derde door steun van de dokter of psycholoog en de vierde ring bestaat uit hulp buiten het gezin; het kind is overdag of langdurig ergens anders. Een voorlichtster van MEE introduceert het hulpaanbod in

de vorm van cursussen en ondersteuning bij de opvoeding.

Bijeenkomst 4: Rondkomen met je geld in een ‘passende woning’

In de vierde bijeenkomst ligt de nadruk op financiële aspecten van zorg. Drie verschillende voorlichtsters verzorgen een presentatie. In de eerste plaats worden de deelnemers geïnformeerd over verschillende mogelijkheden om hulp te krijgen bij hun administratie of het doen van aanvragen. Vervolgens wordt informatie gegeven over het persoonsgebonden budget (pgb) en tenslotte komen de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en gemeentelijke regelingen aan bod.

Bijeenkomst 5: Je kind stimuleren in zijn ontwikkeling, voorbereiden op volwassenheid

In deze bijeenkomst worden de deelnemers gestimuleerd om na te denken over de toekomst en welk ondersteuningsaanbod er voor hen en voor hun kind is. Bijvoorbeeld school, dagverblijf of sociale werkvoorziening. Ook krijgen ze informatie over woonvoorzieningen voor jongeren en volwassenen met een beperking. Daarnaast wordt de cursus geëvalueerd en wordt de excursie aangekondigd.

Bijeenkomst 6: Met eigen ogen gaan verkennen

De zesde en laatste bijeenkomst bestaat uit een excursie bij een instelling. Daar wordt een rondleiding verzorgd en is er de mogelijkheid om vragen te stellen. Deze kennismaking met de voorzieningen werkt drempelverlagend voor de deelnemers.

Na afloop van de cursusperiode is er nog tijd nodig voor nazorg:

- gastvrouwen en -heren van de excursie bedanken
- sleutelfiguren bericht sturen over het resultaat van de werving en de bijeenkomsten
- een rapportage maken voor de eigen organisatie en de samenwerkingspartners
- doorverwijzing regelen van deelnemers naar individuele hulpverlening of vervolginiatieven.

1.6 Materiaal

Handboek

Bij de cursus hoort een handboek. Daarin is een draaiboek voor de organisatoren te vinden en een draaiboek voor de cursusleidsters. Het draaiboek voor de organisatoren beschrijft de organisatie van en de randvoorwaarden voor de cursus. In het draaiboek voor de cursusleidster wordt iedere bijeenkomst uitgebreid toegelicht. Het betreft de publicatie:

Op reis langs de voorzieningen. Voorlichtingsprogramma voor ouders van kinderen tot en met 12 jaar met een verstandelijke beperking en een niet-westerse achtergrond, geschreven door Ank Loog, uitgegeven in 2009 door Vilans in Utrecht.

Beeldmateriaal

Naast het handboek zijn de PowerPoint presentaties die onderdeel vormen van de cursus te downloaden op de site van Vilans: www.vilans.nl/opreis.

Ter illustratie van sommige cursusonderdelen wordt de dvd *Info Thuis* van MEE Rotterdam Rijnmond uit 2007 aangeraden.

1.7 Benodigde competenties van de professional

Voor een goed verloop van de cursus is een aantal rollen te onderscheiden. De rol van coördinator en die van groepsleidster kunnen eventueel door één persoon vervuld worden.

Coördinator

Zoals in paragraaf 1.5 naar voren is gekomen, vergt de voorbereiding van de cursus de nodige coördinatie. De belangrijkste gewenste kwaliteiten voor de coördinator zijn:

- ervaring met het organiseren van bijeenkomsten
- kunnen samenwerken
- in staat zijn de verantwoordelijkheid voor de coördinatie op zich te nemen
- op de hoogte zijn van voorzieningen voor en ontwikkelingen in de leefsituatie van (migranten- en vluchtelingen-) ouders
- contacten hebben met organisaties op het terrein van welzijn, wonen en zorg
- contacten onderhouden met zelforganisaties van migranten en vluchtelingen.

Cursusleidster

De belangrijkste gewenste kwaliteiten van de cursusleidster zijn:

- ervaring met (migranten) groepen
- in staat zijn met het draaiboek van de cursus te werken
- in hoofdlijnen bekend zijn met voorzieningen voor kinderen met een beperking
- op de hoogte zijn van beleid in de gehandicaptensector
- op de hoogte zijn van opvoedings- en zorgopvattingen en praktijken binnen de doelgroep
- affiniteit hebben met de doelgroepen en met participatiebevordering
- de deelnemers respecteren
- bij voorkeur de taal van de doelgroep spreken
- emoties kunnen hanteren die worden opgeroepen bij de deelnemers door het onderwerp of door ingewikkelde regelgeving
- kunnen omgaan met tijdsdruk.

Man of vrouw

Hoewel het voor sommige migranten- en vluchtelingengroepen niet uitmaakt of de cursus verzorgd wordt door een man of een vrouw, blijkt uit ervaring dat het beter is wanneer de cursus apart voor mannen en vrouwen georganiseerd wordt en de cursusleider van hetzelfde geslacht is als de deelnemers.

1.8 Overige randvoorwaarden

Kwaliteitsbewaking

De wijze van kwaliteitsbewaking wordt (verder) bepaald door de uitvoerder.

Kosten van de interventie

In het handboek wordt een indicatie gegeven van de kosten in uren en materialen. Wanneer de cursus voor het eerst georganiseerd wordt, vraagt dit minimaal 120 uur, bij een herhaling is dit 75 uur. Overige kostenposten betreffen de huur van ruimten met computer, *beamer*, microfoon en flap-over en de kosten van de excursie.

1.9 Overeenkomsten en verschillen met andere interventies

Leren Balanceren

Er is sprake van een verschil en een overlap met de methode *Leren Balanceren*. Beide methoden richten zich op mantelzorgers met een niet-westerse achtergrond en beide methoden richten zich op het bespreekbaar maken van de moeilijkheden en mogelijkheden die horen bij hun specifieke zorgsituatie. Doel van beide methoden is het versterken van de balans tussen draagkracht en draaglast van allochtone mantelzorgsters.

Een verschil is dat *Leren Balanceren* zich richt op een grotere doelgroep, de nadruk op allochtone mantelzorgsters ligt en deze niet alleen wordt gekoppeld aan specifieke zorg voor een gehandicapt kind. Deze methode is ook geschikt voor mantelzorgsters die zorgen voor een ouder familielid. Het grootste verschil is echter dat in *Leren Balanceren* de nadruk ligt op de ervaringen van de mantelzorgsters en dat de nadruk in *Op reis langs de voorzieningen* ligt op de kennismaking met het ondersteuningsaanbod. De methoden versterken elkaar en zijn goed na elkaar te gebruiken.

Effectonderzoek naar de methode *Leren Balanceren* kan door het verschil in aanpak niet als indirect wetenschappelijk bewijs voor het effect van de methode *Op reis langs de voorzieningen* gezien worden.

1.10 Contactgegevens ontwikkelaar

Vilans
Catharijnesingel 47
3511 GC Utrecht

info@vilans.nl

030 789 2300

www.vilans.nl

Contactpersoon

Trainingsbureau

030 789 2361

training@vilans.nl

2. Onderbouwing

2.1 De ontwikkelgeschiedenis van de methode

In 2002 heeft het NIZW de methode *Op reis langs de voorzieningen* ontwikkeld vanuit de praktijk, om allochtone ouders met een gehandicapt kind informatie te geven over het zorgsysteem in Nederland. Omdat daar nog weinig over bekend was, had de methode ook tot doel om de wensen en behoeften van de ouders te inventariseren en om een bijdrage te leveren aan het vormgeven van een specifiek op allochtonen afgestemd ondersteuningsaanbod.

In 2007 ontwikkelde MEE Rotterdam het project 'Samen verder in de gekleurde wereld van Rotterdam'. Daarin was er specifieke aandacht voor migranten met een handicap. In het kader van dat project heeft MEE Rotterdam Vilans gevraagd het programma van 2002 te actualiseren. Om dat doel te bereiken, is in 2008 een *pilot* uitgevoerd met een groep van negen Turkse vrouwen met een gehandicapt kind. De pilot werd verzorgd in de taal van de deelnemers. Op basis van deze pilot is een train-de-trainersdag ontwikkeld. Vervolgens zijn in 2008 en in 2009 in totaal drie train-de-trainersbijeenkomsten georganiseerd.

Op dit moment is er geen aandacht voor de doorontwikkeling van de methode.

2.2 Onderbouwing van de probleemanalyse, doel, doelgroep en aanpak

Voor de onderbouwing van de probleemanalyse en de doelgroep van de methode maakt de ontwikkelaar gebruik van het *Jaarrapport integratie 2007* van het Sociaal Cultureel Planbureau (Dagevos & Gijsberts, red., 2007). Daarin komt naar voren dat verscheidene groepen allochtonen vaak moeite hebben met het spreken en begrijpen van de Nederlandse taal. Dit wordt nader gespecificeerd in onderstaande tabel.

Specificatie van de problemen van respondenten die moeite hebben met een gesprek in het Nederlands, 2006 (in procenten).

	Turken	Marokkanen	Surinamers	Antillianen
Vooraf met spreken	42	38	30	51
Vooraf met begrijpen	15	20	44	27
Met allebei moeite	43	42	27	23

Bron: SCP, 2007

Op basis van deze gegevens wordt aangeraden om zo nodig een tolk in te zetten. Daarnaast

blijkt schriftelijke informatie de doelgroep niet goed te bereiken, ook niet als deze in de eigen taal beschikbaar is. Daarom is er in de opzet van de cursus uitgebreid aandacht voor de werving van de deelnemers. Specifieke aandacht is ook nodig voor vrouwen, de moeders. Zij worden genoemd als personen die een grote kans lopen overbelast te raken (Vink et al., 2007; Loog, 2007; Potter, 2007).

3. Onderzoek naar praktijkervaringen

3.1 Uitvoerende organisaties

Spreiding en gebruik

De methode is ontwikkeld in samenwerking met MEE Rotterdam Rijnmond. De methode is onder andere door de Vrijwilligers en Mantelzorg Centrale Almere (VMCA) uitgevoerd. Er zijn geen actuele gegevens over de uitvoerende instanties bekend.

Type instanties

De methode wordt georganiseerd en uitgevoerd vanuit MEE en/of steunpunten mantelzorg.

De hieronder beschreven praktijkervaringen van de professional en cliënt/burger zijn gebaseerd op de volgende publicatie:

Evaluatie Cursus Op reis langs de voorzieningen, geschreven door Jos Alders in 2011 voor de Vrijwilligers en Mantelzorg Centrale Almere (VMCA) (ongepubliceerd).

Deze interne (ongepubliceerde) evaluatie beschrijft zeer beknopt de ervaringen van de cursusleidster en de deelnemers. Er wordt niet beschreven hoeveel respondenten de enquête hebben ingevuld, maar aangezien er van de vijf aanmeldingen uiteindelijk drie deelnemers zijn komen opdagen, kan het om maximaal drie enquêtes gaan (persoonlijke communicatie, Jos Alders, 25-02-2011).

3.2 Praktijkervaringen van de professional

Aanpassingen

Bij de uitvoering van de cursus is op een aantal punten afgeweken van het handboek. Zo zijn er in de eerste bijeenkomst minder dia's van de presentatie gebruikt. Op andere momenten is het taalgebruik wat vereenvoudigd en zijn praktische voorbeelden toegevoegd omwille van de herkenbaarheid van bepaalde situaties. Tot slot is er nog concrete informatie toegevoegd over het aanbod in Almere.

Ervaringen

Een belangrijk punt is de ervaring met de tolk. Dit bleek een *must* te zijn. Wanneer de deelnemers emotionele verhalen wilden vertellen of naar praktische informatie wilden luisteren, was het een uitkomst dat ze in hun moedertaal konden doen.

Een ander punt van aandacht was de kinderopvang. Deze vrouwen zijn niet gewend om opvang of oppas in te schakelen. Willen ze naar een cursus komen, dan moet er dus wat geregeld worden op dit gebied.

Vooraf was mondeling aangegeven dat je, als je met de cursus zou beginnen, ervoor koos om alle vijf bijeenkomsten bij te wonen. Toch bleek uiteindelijk slechts één deelneemster alle bijeenkomsten daadwerkelijk bijgewoond te hebben. Ook kwamen sommige vrouwen later binnen en vertrokken ze eerder zonder zich te verontschuldigen.

3.3 Praktijkervaringen van de cliënt/burger

De deelnemers hebben de cursus gemiddeld met een 8 gewaardeerd. In de evaluatie is ook een aantal ervaringen opgenomen die op de evaluatieformulieren zijn genoemd.

"Ik heb het meeste gehad aan het onderwerp goed voor jezelf zorgen omdat ik heb geleerd om ook aan mezelf te denken."

"Ik heb het goed ervaren, het was fijn om over diverse onderwerpen te praten."

"Ik heb meer gehad aan het onderwerp goed voor jezelf zorgen en financiële regelingen, omdat ik nieuwe dingen kon leren over wat anderen doen voor de zorg van hun kinderen en zichzelf."

"Het was leuk, een nieuwe manier om anderen met ongeveer mijn situatie als mantelzorger te leren kennen."

3.4 Praktijkvoorbeeld

In gevonden publicaties over de methode staan geen *casestudies* beschreven die illustreren hoe de methode in een specifiek geval is toegepast in de praktijk.

4. Effectonderzoek

4.1 Directe aanwijzingen voor de effectiviteit

De ontwikkelaar voert geen onderzoek aan naar de effectiviteit van de methode. Dergelijk onderzoek is evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearch (zie 6.1).

4.2 Indirecte aanwijzingen voor de effectiviteit

De ontwikkelaar voert geen onderzoek aan naar soortgelijke methoden, noch in Nederland, noch in het buitenland. Dergelijke onderzoeken zijn evenmin gevonden bij de door MOVISIE uitgevoerde literatuursearches (zie 6.1).

5. Conclusies

5.1 Samenvatting werkzame elementen

- Het bespreekbaar maken van opvoedproblemen (1).
- Ouders aanzetten na te denken over hun eigen balans tussen draagkracht en draaglast (1, 2).
- Door voorbeelden en actieve werkvormen worden deelnemers zich meer bewust van hun zorgsituatie (1).
- (H)erkenning door lotgenotencontact, dit verlaagt de drempel om te spreken over de eigen zorgsituatie (1).
- Presentaties van hulpverleners, zodat de deelnemers kunnen horen en zien welke ondersteuning zij kunnen krijgen; organisaties krijgen door de introductie van een contactpersoon 'een gezicht' (1).
- Laagdrempelige kennismaking met hulpaanbod door excursie zodat de deelnemers eerder geneigd zijn gebruik te maken van het aanbod (1).

Verklaring classificatie veronderstelde werkzame elementen:

1 = Veronderstelling ontwikkelaar

2 = Wetenschappelijke of theoretische onderbouwing

3 = Praktijkervaringen

4 = Wetenschappelijk effectonderzoek.

Zie voor een toelichting de desbetreffende onderdelen van het werkblad.

5.2 Samenvatting effectonderzoek

Er zijn geen wetenschappelijke onderzoeken gevonden die directe of indirecte aanwijzingen leveren voor de effectiviteit van de methode.

6. Verantwoording

6.1 Zoeken en selecteren van literatuur

Zoekvraag en zoektermen

Wat is er bekend over de praktijkervaringen met en de effectiviteit van een voorlichtingsprogramma voor ouders van kinderen tot en met 12 jaar met een verstandelijke beperking en een niet-westerse achtergrond ten behoeve van een verbetering in de balans tussen de draagkracht en draaglast van deze mantelzorgers?

Op basis van de volgende zoektermen is gezocht naar literatuur over de methode:

- allochto* & voorlichting
- allochto* & voorlichting & handicap
- allochto* & verstandelijk

Zoekstrategieën

- Het beschikbare materiaal is opgevraagd bij de ontwikkelaar en aanbieder.
- Er is gezocht in meerdere databanken:
 - Catalogus MOVISIE
 - PiCarta
 - NARCIS
 - HBO Kennisbank
 - Google Scholar
 - WorldCat
 - Internetsearch
 - De referenties van het reeds gevonden materiaal zijn gecheckt.

Selecteren van literatuur

De literatuur die de eigenaar van de methode beschikbaar heeft gesteld is gebruikt. Er is geen aanvullende relevante literatuur gevonden.

6.2 Literatuur

Alders, J. (2011). *Evaluatie Cursus Op reis langs de voorzieningen*. Almere: Vrijwilligers en Mantelzorg Centrale Almere (VMCA) (ongepubliceerd).

Dagevos J. & Gijsberts, M. (red.) (2007). *Jaarrapport integratie 2007*. Den Haag: SCP

Loog, A. (red.) (2007). *De complexiteit van allochtone mantelzorg. Onderzoek naar de belasting van allochtone mantelzorgers in opdracht van stadsdeel Slotervaart door OsiraGroep en Unal Zorg*. Amsterdam.

Loog, A. (2009). *Op reis langs de voorzieningen. Voorlichtingsprogramma voor ouders van kinderen tot en met 12 jaar met een verstandelijke beperking en een niet-westerse achtergrond*. Utrecht: Vilans.

Potter, T. (2007). *Allochtone mantelzorgers aan het woord: over de positie van allochtone mantelzorgers*. Utrecht: Aleato Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Vink, M., Taoujni, N. & Tjoa, H. (2007). *Er is geen vluchtstrook. Allochtone mantelzorgers in Bos en Lommer*. Amsterdam: ACPC.

Bijlage 1 – Toelichting effectonderzoek

Voor het vaststellen van de effectiviteit van methoden (onderdeel 4 van het werkblad) moet het onderzoek hiernaar systematisch in kaart worden gebracht (bijlagen 2 en 3).

Directe en indirecte aanwijzingen voor effectiviteit

Er zijn twee typen aanwijzingen voor de effectiviteit van een methode:

- **Directe aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek die betrekking hebben op precies die methode die in het onderhavige document is beschreven.
- **Indirecte aanwijzingen.** Resultaten uit onderzoek naar andere methoden met hetzelfde doel en dezelfde doelgroep en aanpak.
Deze worden hier verder aangeduid als 'soortgelijke methoden'. Het gaat hier om:
 - Resultaten uit onderzoek naar buitenlandse versies van de methode (zoals *Motivational interviewing*, de Amerikaanse variant van de Nederlandse Motiverende gespreksvoering).
 - Resultaten uit onderzoek naar de effectiviteit van Nederlandse methoden die tot hetzelfde type of dezelfde 'familie' behoren (zoals de Nederlandse activeringsmethoden die gebaseerd zijn op *Supported employment*).

Soms zijn er onvoldoende directe aanwijzingen of kunnen relevante indirecte aanwijzingen de directe aanwijzingen ondersteunen. Bij de selectie van soortgelijke methoden is maatgevend in hoeverre de methode in de kern overeenkomt met de beschreven methode. Wanneer dit niet duidelijk is of wanneer de methode te zeer verschilt, is er geen sprake van een soortgelijke methode en dus ook niet van indirect bewijs voor effect.

Wanneer een methode veelvuldig is onderzocht, is het aantal primaire onderzoeken soms te groot om binnen het kader van *Effectieve sociale interventies* te analyseren. Veelal zijn de primaire onderzoeken dan al geanalyseerd in *reviews* en metastudies. In dat geval gebruiken we de informatie uit deze overzichtsstudies. We volstaan dan met een globale analyse van de effectiviteit zoals gebleken uit de overzichtsstudies. Dit vullen we eventueel aan met een meer uitgebreide analyse van de (recente) primaire studies die (nog) niet in de overzichtsstudies zijn opgenomen.

Kenmerken effectonderzoek

Bij onderdeel 4 van het werkblad gaan we ervan uit dat er sprake is van een effectonderzoek wanneer er ten minste een meting heeft plaats gevonden die een cijfermatige indicatie geeft van het effect van een methode. Onderzoek naar de door professionals, burgers en/of cliënten ervaren effectiviteit van een methode nemen we mee in onderdeel 3 van het werkblad.

Het methodologische gewicht van het effectonderzoek en de resultaten daarvan wordt onder meer bepaald door de aanwezigheid van een voor- en nameting, een controlegroep, de willekeurige samenstelling daarvan, de modelgetrouwheid van de methode en de uitvoering van een follow-upmeting. Het methodologische gewicht varieert van 'licht' effectonderzoek (monitoring- of veranderingsonderzoek) tot 'zwaar' effectonderzoek (Randomized Controlled Trial, RCT) en diverse vormen daar tussenin. Hoe 'zwaarder' het effectonderzoek, hoe 'harder' de uitspraken over de effectiviteit zijn. Dit wil niet zeggen dat er altijd gekozen moet worden voor zo zwaar mogelijk

effectonderzoek. Welk type effectonderzoek het meest passend is, hangt af van de kenmerken en het ontwikkelingsstadium van de methode en de beschikbare financiële middelen.

Bijlage 3 geeft een stapsgewijze uiteenzetting van de kenmerken per onderzoek en geeft een typering van de onderzoeksopzet. Het gaat daarbij om het objectief beschrijven van de kenmerken (onderdelen B t/m D). Externe deskundigen beoordelen in een later stadium de kwaliteit van het onderzoek (onderdelen E en F).

Gemeten effecten

In een tabel (bijlage 3, onderdeel G) worden de onderzoeksresultaten cijfermatig gepresenteerd. De onderzoeksresultaten kunnen aanwijzingen geven voor positieve, geen of negatieve effecten.

Uitkomstmaten

Effectonderzoeken beantwoorden een beperkt aantal vragen. De gestelde vragen worden aangeduid als 'uitkomstmaten'. Alleen op deze uitkomstmaten wordt een effect gemeten. Er kan alleen iets over effect gezegd worden voor zover het betrekking heeft op één van de onderzochte uitkomstmaten. In bijlage 3 wordt het effect dan ook per uitkomstmaat aangegeven.

Effectgrootte

De mate waarin een resultaat als positief is aan te merken, is mede afhankelijk van de effectgrootte. Tot voor kort werd het effect van een methode vooral uitgedrukt in een statistisch significant verschil tussen voor- en nameting, of tussen voor- en nameting en *follow-up*, of tussen de nameting van de experimentele en controlegroep. Een probleem bij deze aanpak is dat grote verschilscores in kleine groepen vaak niet significant zijn. Bij grote groepen kunnen heel kleine verschillen weliswaar als zeer significant uit de bus komen, maar praktisch gezien van weinig waarde zijn. De laatste jaren wordt er vaak voor gekozen om naast de statistische significantie ook de zogeheten effectgrootte d ('effectsize', ook wel aangeduid met ES) te rapporteren. Dit is een index die aangeeft hoe groot het waargenomen verschil is tussen voor- en nameting of tussen experimentele (interventie-) en controlegroep. Er bestaan verschillende formules voor het berekenen van d. De bekendste is¹:

$$d = \frac{\text{gemiddelde score nameting interventiegroep} - \text{gemiddelde score nameting controlegroep}}{\text{'gepoolde' standaarddeviatie van beide groepen}}$$

De formule voor het berekenen van de 'gepoolde' standaarddeviatie luidt daarbij als volgt:

$$\sqrt{\left(\frac{(n_i - 1)sd_i^2 + (n_c - 1)sd_c^2}{n_i + n_c - 2} \right)}$$

Hierbij staat de i voor interventiegroep of experimentgroep en de c voor controlegroep, sd i en sd c zijn de standaarddeviaties van respectievelijk de interventie- en controlegroep en ni en nc de steekproefgrootte van de interventie – en controlegroep.

¹ Zie Rossi, P.H., M.W. Lipsey & H.E. Freeman (2004). Evaluation. A systematic approach (7th ed.). Thousand Oaks: Sage.

De index wordt een positieve waarde toegekend als het effect bij de interventiegroep (experimentele groep) gunstiger is dan bij de controlegroep en een negatieve waarde als het effect voor de controlegroep gunstiger is. Vuistregel bij de betekenis van d of ES is als volgt:

d of ES groter dan of gelijk aan .20 = klein effect;
 d of ES groter dan of gelijk aan .50 = middelmatig effect;
 d of ES groter dan of gelijk aan .80 = groot effect.²

In sommige onderzoeksrapporten worden andere effectmaten gebruikt, in dat geval worden deze overgenomen.

² Zie o.a. Cohen, J (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112, 155-159.

Bijlage 2 – Overzicht onderzoeken en de hoofdkenmerken

Onderzoeken naar praktijkervaringen (deel 3)

Methodie	Onderzoek 1
Titel rapport	Evaluatie cursus 'Op reis langs de voorzieningen' VMCA
Auteur	J. Alders
Jaar	2011
Onderzoeksvraag	<i>Ontbreekt</i>
In het onderzoek betrokken doelgroep	<i>Ontbreekt</i>
Aantal geïnccludeerde subjecten (n)	<i>Ontbreekt</i>

